

Dziecko krzywdzone - jak je rozpoznać, jak mu pomóc

Problem krzywdzenia dzieci przez wiele lat był minimalizowany, mówiło się o nim mało lub wcale, brakowało instytucji profesjonalnie zajmujących się tym problemem i co się z tym wiąże, nie istniał system pomocy dzieciom maltretowanym.

W tej chwili przemoc wobec dzieci została uznana za poważny problem społeczny, co potwierdzają badania np. OBOP, które donoszą, że 60% dorosłych Polaków stosuje wobec dzieci kary fizyczne uznając je za metodę wychowawczą. Powstały placówki, w których krzywdzone dzieci mogą uzyskać pomoc, szereg organizacji pozarządowych angażuje się w działania skierowane przeciw przemocy w ogóle a wobec dzieci szczególnie. W kraju realizowane są kampanie edukacyjne uczulające społeczeństwo na to zjawisko jak np. kampania "Powstrzymać przemoc wobec dzieci", którą zrealizowała PARPA i Ogólnopolskie pogotowie na rzecz ofiar przemocy "NIEBIESKA LINIA"

Kilka lat temu Polska Fundacja Dzieci i Młodzieży zaangażowała się w rozpropagowanie Konwencji o prawach dzieci. Powstała książka ilustrująca prawa dzieci, w której napisano między innymi:

Masz prawo być chronionym od przemocy fizycznej i upokarzającego traktowania

Masz prawo do ochrony przed wszelkiego rodzaju wykorzystywaniem seksualnym

Masz prawo być objęty opieką przez swoich rodziców.

Prawodawstwo polskie stoi po stronie dzieci i jest wciąż udoskonalane, gorzej ze świadomością społeczną i utartymi stereotypami dotyczącymi relacji rodzice – dzieci, które przyzwalają na tzw. krótkie trzymanie dziecka a więc również bicie w celach wychowawczych.

Tymczasem stosowanie wobec dziecka kar fizycznych jest poważnym błędem wychowawczym a katowanie go, wykorzystywanie seksualne lub zaniedbywanie traktowane jest jak przestępstwo. Bicie i okrutne karanie dziecka, prawie zawsze służy rozładowaniu napięcia dorosłego, który nie radząc sobie w kontakcie z dzieckiem, najczęściej w wyniku bezradności, czyni zło, usprawiedliwiając je dobrem wychowawcą. W kontakcie z bijącym rodzicem niemożliwy staje się prawidłowy rozwój emocjonalny dziecka, a zmiany w jego psychice mogą pozostać na zawsze.

Ważne jest aby pamiętać, że dziecko może być skrzywdzone niezależnie od intencji osoby, która je bije i mówienie "robię to dla twojego dobra" nie zapobiega negatywnym konsekwencjom. Nawet jeżeli dziecko nie ma poczucia krzywdy, co zdarza się czasem, gdyż większość dzieci darzy swoich rodziców miłością i są oni dla nich autorytetem, uznają więc, że rodzice mają rację i godzą się na swój los.

Rodzaje przemocy wobec dzieci

Współczesne rozumienie pojęcia krzywdzenie dzieci jest bardzo szerokie i obejmuje każde działanie lub zaniechanie jednostki lub instytucji a nawet społeczeństwa, w rezultacie którego następuje deprywacja praw i swobody dzieci lub zakłócenie ich optymalnego rozwoju. W literaturze przedmiotu wyróżnia się cztery kategorie krzywdzenia dzieci, które w istotny sposób zaburzają jego rozwój:

1. przemoc fizyczna
2. przemoc psychiczna
3. wykorzystanie seksualne
4. zaniechanie

Zachowania, które mieszczą się w pierwszej kategorii to wszelkiego rodzaju akty agresji raniące ciało dziecka, począwszy od klapsów, szarpnięć, popychania poprzez zamykanie w różnych pomieszczeniach, głodzenie, aż do katowania przy użyciu narzędzi jak kije, paski, papierosy. W swojej praktyce zawodowej miałam okazję spotkać się z dzieckiem, które bito tłuczkiem do mięsa oraz takim, na którego ciele gaszono papierosy.

Przemocą psychiczną określa się z kolei szerokie spektrum zachowań niszczących psychikę dziecka, jak wyzwiska, epitety, groźby, nadmierne wymagania, odrzucenie emocjonalne, słowa typu: "żałuję, że cię urodziłam", "nie chcę takiego dziecka jak ty", "Jesteś dziwką tak jak twoja matka". Ofiarą przemocy psychicznej jest również dziecko, które jest świadkiem krzywdzenia się rodziców. Trwałym śladem tego rodzaju urazu jest brak poczucia własnej wartości, niepewność a nawet lęk w kontaktach z innymi, chroniczny brak poczucia bezpieczeństwa a także szereg innych zaburzeń. Przejawy przemocy psychicznej są najłatwiejsze do ukrycia a konsekwencje często dają się zauważyć dopiero w dłuższej perspektywie czasowej, dzieci są w związku z tym niszczone psychicznie najczęściej przez wiele lat zanim ktokolwiek przyjdzie im z pomocą.

Zaniechanie dziecka może obejmować zarówno jego sferę psychiczną jak i fizyczną, a polega na niezaspokajaniu potrzeb dziecka niezbędnych dla jego prawidłowego rozwoju a więc schronienia, jedzenia, opieki medycznej, nauki a także potrzeby miłości, bezpieczeństwa i przynależności. Często trudno jest rozróżnić poszczególne kategorie przemocy, w praktyce okazuje się jednak, że dzieci bardzo często doświadczają całego zespołu krzywd. Przykładem na kompletne zaniechanie dziecka jest nagłośniony przez media przypadek niemowlęcia, które karmiono sporadycznie, zostawiając samemu sobie na całe dni. Jego losem zainteresowali się sąsiedzi, kiedy nie mogli już znieść ciągłego, rozpaczliwego płaczu. Okazało się, że dziecko było brudne, leżało w barłogu na ziemi, pozostawione w domu samo, na granicy śmierci głodowej. Zdjęcia niemowlęcia obiegły cały kraj a obrazu jego ciała, przypominającego ofiary obozów koncentracyjnych nie można zapomnieć.

Dzieci wykorzystywane seksualnie to nie tylko te, które zostały zgwałcone a więc przymuszono je do odbycia stosunku seksualnego. W książce Przemoc seksualna pana Starowicza znajduje się szczegółowa klasyfikacja zachowań o charakterze seksualnym, które mogą być krzywdzące dla dzieci. Należy do nich między innymi onanizowanie się na oczach dziecka, dotykanie, oglądanie, całowanie ciała dziecka z intencją własnej ekscytacji seksualnej, zmuszanie do prostytucji, do oglądania czasopism pornograficznych, nie respektowanie prawa dziecka do intymności i szereg innych zachowań.

Jak rozpoznać, że dziecko jest krzywdzone?

Dziecko szczęśliwe jest radosne, pogodne, chętnie bawi się z innymi, ma swoje aspiracje i sukcesy, radzi sobie z porażkami. Rozwija się prawidłowo pod względem fizycznym, emocjonalnym i intelektualnym. Jest generalnie zdrowe, ma dobry apetyt, spokojnie śpi w nocy. Ma kolegów, których lubi i takich, których nie lubi, czas dzieli na naukę i zabawę. Kocha swoich rodziców, lubi przebywać we własnym domu.

Kiedy dziecku dzieje się krzywda prędzej czy później coś zaczyna szwankować. Opuszcza się w nauce, zaczyna częściej chorować albo moczy się i zanieczyszcza chociaż trening czystości ma już za sobą. Dziecko mówi otoczeniu, że jest krzywdzone na tysiące sposobów starając się uzyskać pomoc. Sygnały te zaobserwować można w:

- zachowaniu dziecka
- w jego zabawach, rysunkach
- w jego wypowiedziach
- w wyglądzie, rozwoju fizycznym
- w relacji z rodzicami

Dziecko bite będzie miało na ciele siniaki, rany, oparzenia, złamania, wybite zęby, wyrwane włosy. U takiego dziecka można zaobserwować gwałtowne uchylanie się, w odpowiedzi na neutralny gest lub brak reakcji na ból, obojętność na płacz innych dzieci, nadmierną lękliwość lub agresję. Zabawki, zwierzęta lub koledzy mogą stać się przedmiotem agresji z jego strony. Może okazać się, że nie chce wracać do domu lub wyraźnie boi się i nie lubi któregoś z członków rodziny. Może stracić apetyt lub cierpieć na powracające koszmary nocne. Jeżeli nie uzyska pomocy jego problemy będą się pogłębiały.

Dziecko wykorzystywane seksualnie może seksualizować swoje relacje z rówieśnikami- mówić umiem bawić się w łóżko, obnażać się publicznie, wciągać inne dzieci w aktywność o charakterze seksualnym. Często nie chce się rozbierać na lekcji WF lub dziwnie siada w ławce w związku z obrażeniami okolic genitalnych. Może spóźniać się systematycznie, sprawiać wrażenie niewyspanej i nieprzytomnej, jakby była w innym świecie.

W rysunkach takiego dziecka mogą pojawić się elementy jawnie lub symbolicznie genitalne. Zdarza się, choć niezwykle rzadko, że dziecko wprost opowie o fakcie wykorzystania seksualnego, jeżeli to zrobi powstrzymajmy się od okazania mu niewiary.

Dziecko maltretowane psychicznie lub zaniedbywane może być niespokojne, płaczliwe i załęcznione lub nadmiernie ambitne, nie radzące sobie z porażką, smutne, z trudnościami w nawiązywaniu kontaktów z rówieśnikami. Może być bardzo przykre dla innych lub jakieś dziwne. Często staje się kozłem ofiarnym klasy, jest wyśmiewane i wyszydzane przez innych. W rezultacie jego rozwój fizyczny i intelektualny a przede wszystkim emocjonalny, może być opóźniony.

Symptomy wskazujące na maltretowanie dziecka

A. NIEPOKOJĄCE ZACHOWANIA DZIECKA

- zaburzenia jedzenia
(brak apetytu, wymioty, obżarstwo)
- dolegliwości psychosomatyczne
(bóle głowy, brzucha, zaburzenia trawienne, omdlenia na tle emocjonalnym)
- zaburzenia snu
(trudności z zasypianiem, bezsenność, koszmary nocne)
- zaburzenia nerwicowe
(pobudliwość-wtórne moczenie nocne-zanieczyszczanie się kałem-
autoagresja- wyrywanie sobie włosów, próby samobójcze, samookaleczenia)
- trudności w kontaktach z rówieśnikami
(zahamowanie-agresja-seksualizowanie relacji)

B.NIEPOKOJĄCE ZABAWY I TWÓRCZOŚĆ DZIECKA

- rysunki
(ciemna, czarna, fioletowa lub bezbarwna kolorystyka, rysunek wykonany z pozycji żaby, z zakratowanymi oknami i drzwiami)
- treść rysunku
(agresywna, krwawa, dziwna, obecność elementów genitalnych)
- zabawy
(agresja w stosunku do zabawek, zwierząt, innych dzieci, np. obcinanie rąk, nóg, uszu, okaleczanie, zabawy w miłość o charakterze seksualnym, obłąpywanie dzieci, zmuszanie do zdejmowania majtek, obnażanie się, obsceniczne listy i rysunki)

C.NIEPOKOJĄCE RELACJE Z RODZICAMI, LUB INNYMI OPIEKUNAMI

- strach, lęk, niechęć w stosunku do danej osoby
- niechęć do powrotu do domu lub przebywania z kimś samemu
- sztywnienie w kontakcie z tą osobą
- nadmierna, dziwna zażyłość

D.NIEPOKOJĄCE ZACHOWANIA DOROSŁYCH ZWIĄZANYCH Z DZIECKIEM

- bagatelizowanie dolegliwości dziecka
- podawanie sprzecznych wyjaśnień dot. stanu dziecka
- bezwzględne obwinianie dziecka
- zrzucanie na dziecko swoich obowiązków tzw. zamiana ról
- długotrwała lub stała nieobecność rodzica w domu

Profesjonaliści pracujący z dziećmi diagnozując przypadki maltretowania powinni uwzględnić wszystkie z niżej wymienionych obszarów:

1. wypowiedzi dziecka
2. obserwację zachowania jego i rodziców
3. analizę faktów i całej sytuacji rodzinnej
4. wywiad środowiskowy
5. wyniki badań lekarskich
6. badanie psychologiczne
7. analizę wytworów rysunkowych i swobodnej zabawy dziecka

Tak dokładna analiza, pozwoli na zmniejszenie ryzyka nie rozpoznania, że dziecko jest ofiarą przemocy, zignorowania jego prób zwrócenia czyjejs uwagi na swoją sytuację oraz być może zapobiegnie zjawisku wtórnej wiktyimizacji, polegającej na dalszym krzywdzeniu poprzez nieprofesjonalną interwencję. Samo badanie lekarskie czy psychologiczne bez wsparcia wywiadem środowiskowym może nie wystarczyć do postawienia prawidłowej diagnozy. Zdarza się też, że sąsiedzi nie mają pojęcia co dzieje się za ścianą i zgłoszenie przez dziecko faktu np. wykorzystywania seksualnego wydaje się mało prawdopodobne. Dopiero systematyczna obserwacja dziecka, dogłębna analiza jego psychiki, pozwala symptomy uznać za fakty i podjąć właściwe z punktu widzenia dobra dziecka działania. W swojej praktyce zawodowej miałam do czynienia z przypadkiem dziewczynki, u której diagnozę o wykorzystywaniu seksualnym udało się zweryfikować dopiero po kilkumiesięcznych spotkaniach z psychologiem.

Konsekwencje bycia ofiarą przemocy w dzieciństwie

Doświadczenia wczesnego dzieciństwa na trwałe kształtują psychikę, leżąc u podłoża oczekiwań w stosunku do świata i siebie, tworzą zręby osobowości człowieka. Jedyną możliwością prawidłowego rozwoju dziecka jest obecność przy nim osoby, która daje mu miłość, akceptację i jest w stanie wczuć się w jego wewnętrzny świat, reagując na jego potrzeby. Bezpieczny, trwały związek z opiekunem, rodzicem stanowi matrycę późniejszych związków z ludźmi i warunkuje optymalny rozwój osobisty i społeczny. Akceptacja jest jak żyzna gleba, na niej bujnie rozkwita osobowość dziecka.

Zaniedbywanie i maltretowanie dziecka ma więc dramatyczne i dalekosiężne konsekwencje. Nasilone i długotrwałe znęcanie się nad dzieckiem może doprowadzić do załamania możliwości adaptacyjnych dziecka oraz kompletnej dezorganizacji jego zachowania a więc na przykład samobójstwa, choroby psychicznej czy zachowań aspołecznych.

Dziecko zalęknione, nerwowe, cierpiące na koszmary nocne, wtórne moczenie, lub agresywne, te które zaczyna wagarować, sięga po alkohol i narkotyki lub wiąże się z grupą przestępczą, to bardzo często ofiara przemocy domowej.

Dorosły, który był maltretowany w dzieciństwie będzie miał skłonność do wiązania się z partnerami stosującymi wobec niego przemoc lub sam stanie się katem, a nawet jeżeli nie dojdzie do bezpośredniego naśladowania wzorców rodzicielskich to prawdopodobieństwo satysfakcjonującego życia jest w tym wypadku znacznie mniejsze niż przeciętnie. Osoby dorosłe, które noszą w sobie cierpienia maltretowanych dzieci, niezwykle często zapadają na depresję, nerwicę lub inne zaburzenia, mają kłopoty w tworzeniu szczęśliwych, trwałych związków z ludźmi, w obliczu trudności życiowych załamują się. Członkowie grupy terapeutycznych dla osób doświadczających przemocy w dzieciństwie, które prowadziłam, to ludzie pogrążeni w rozpacz, po wielu latach życia w niszczących związkach, często z myślami samobójczymi, bezradni i zagubieni w trudnej rzeczywistości. Cechuje ich zaniżone poczucie własnej wartości, duży poziom lęku często wręcz paraliż inicjatywy, uniemożliwiający wykonanie jakiegokolwiek konstruktywnego ruchu w celu zmiany swojej sytuacji życiowej.

Osoby wykorzystane seksualnie w dzieciństwie mogą mieć później duże trudności w stworzeniu satysfakcjonujących relacji z płcią przeciwną, w literaturze spotyka się powiązanie tego rodzaju urazu z zaburzeniami identyfikacji płciowej w życiu dorosłym, prostytutką, pedofilią, stręczycielstwem, anorgazmią i szeregiem innych zaburzeń. Ofiary molestowania seksualnego bardzo często nie potrafią obronić swoich dzieci przed tego rodzaju doświadczeniem i ich tragedia powtarza się.

Zasady pomagania ofiarom przemocy

Odwrócenie zniszczeń w osobowości krzywdzonych dzieci zajmuje często wiele lat i wymaga specjalistycznej pomocy. Jeżeli podejrzewasz, że masz do czynienia z dzieckiem maltretowanym lub zaniedbanym przede wszystkim **zaopiekuj się nim** w potocznym tego słowa znaczeniu. Poświęć mu swój czas i uwagę, nawiąż kontakt z nim i jego rodziną, postaraj się delikatnie wniknąć w jego świat wewnętrzny aby zorientować się jak wielka dzieje się mu krzywda. Notuj swoje obserwacje oraz to czego się dowiesz gdyż mogą to być później ważne dowody w sprawie.

Mając wątpliwości nie kieruj dziecka od razu do specjalisty, wybierz się tam sam, **skonsultuj przypadek**, poradź się, przeanalizuj sytuację z psychologiem, pedagogiem czy pracownikiem socjalnym i wspólnie zaplanujcie działania. Być może wynikiem takiej rozmowy będzie jedynie uzyskanie adresu kolejnej instytucji, **nie rezygnuj** jednak, jedną z najważniejszych zasad pomagania ofiarom przemocy jest oszczędzenie im odsyłania z instytucji do instytucji, co dla ciebie może być męczące ale dla maltretowanego dziecka barierą nie do przebycia. Dziecko obdarzyło cię zaufaniem i ty możesz okazać się niegodnym tego lub sprostać zadaniu a więc zająć się sprawą tak by rzeczywiście mu pomóc a nie tylko pozbyć się problemu.

Kiedy natrafisz na specjalistę który sprawi na tobie wrażenie, że wie co robić w takiej sytuacji, pozostań z nim w kontakcie, wspieraj jego działania, **bądź emocjonalnie do dyspozycji dziecka**, które otoczone zrozumieniem kilku osób szybciej powróci do równowagi.

W literaturze przedmiotu mówi się, że pomoc ofiarom przemocy powinna mieć charakter interdyscyplinary. Rzeczywiście, nawet jeżeli pobitemu dziecku opatrzymy rany i wesprzemy w sensie emocjonalnym pozwalając np. wyplakać się na ramieniu, to jest to za mało w jego sytuacji. Maltretowane dziecko **potrzebuje aby ktoś powstrzymał przemoc w jego domu**. Jeżeli sprawy mają się bardzo źle przypadek musi zostać zgłoszony na policję gdyż w naszym kraju bicie i znęcanie się jest prawnie zabronione. O konieczności zawiadomienia policji warto porozmawiać z dzieckiem, wytłumaczyć mu cel takiej interwencji i jej konsekwencje. Ponieważ w wielu wypadkach rozwiązanie problemów dziecka jest związane z ingerencją sądu **nigdy nie należy obiecywać mu, że to o czym rozmawiacie pozostanie między wami**. Zawód i rozczarowanie kiedy łamie się taką umowę dokładają dziecku cierpienia a zwracając się do nas po pomoc liczy, że jako dorośli będziemy w stanie rozwiązać jego problemy a więc nie chodzi mu tylko o rozmowę. Maltretowane dziecko bardzo często ma ambiwalentne uczucia związane z sytuacją, w której się znajduje. Może być uwikłane pomiędzy nienawiścią i miłością do sprawcy przemocy i nasza rola powinna wówczas polegać na pomocy dziecku w rozdzieleniu uczuć kierowanych do samego rodzica i tych związanych z jego niedopuszczalnym zachowaniem.

Dziecko ofiara przemocy bardzo często oszczędzając rodzica lokuje odpowiedzialność za to co je spotyka w sobie. Bardzo pomocne dla niego w sensie psychologicznym będzie więc **odbarczenie go od poczucia winy i jasne opowiedzenie się po jego stronie**. Słowa rodzaju; „jesteś dobrym, wspaniałym dzieckiem i nie zasłużyłeś na to co cię spotyka” zapadną mu głęboko w serce i będą procentować długi czas. Nie wolno pomagać mu natomiast poprzez radzenie jak powinno się zachowywać aby nie wywołać ataku furii sprawcy przemocy. Sugeruje to bowiem, że ma ono wpływ na to czy będzie krzywdzone czy nie, a tak nie jest i jeżeli ktoś ma wątpliwości powinien to przekonanie w sobie wypracować. Można natomiast przeanalizować sytuację i **opracować schemat działania**, które do czasu trwałego rozwiązania sytuacji ochroni dziecko przed maltretowaniem. Konkretnie zaplanowanie gdzie może zadzwonić, odrobić lekcje, przenocować w sytuacji zagrożenia przy jednoczesnym podjęciu działań zmierzających do trwałego rozwiązania problemu wydaje się optymalne.

Cel jakim jest powstrzymanie przemocy wobec dziecka można osiągnąć na wiele sposobów. W przypadku dorastających dzieci wyjściem z sytuacji może być umieszczenie w szkole z internatem. Zdarza się, że dalsza rodzina jest w stanie zapewnić dziecku bezpieczny dach nad głową i przyciągnie dziecko do siebie na dłuższy czas. Można zorganizować dziecku czas w ten sposób aby zminimalizować wpływ patologii rodzinnej np. poprzez umieszczenie w świetlicach terapeutycznych czy schroniskach organizujących dożywianie i opiekę popołudniami. Jeżeli sytuacja jest bardzo niebezpieczna i istnieje ryzyko uszkodzenia zdrowia lub nawet życia dziecka pozostaje umieszczenie go w domu dziecka i ograniczenie lub odebranie rodzicom praw rodzicielskich. Warto pamiętać, że tak naprawdę najlepiej byłoby szybko i sprawnie uniemożliwić sprawcy przemocy przebywanie w domu do czasu gdy w wyniku np. działań terapeutycznych zaprzestanie maltretowania bliskich lub uzyska wyrok skazujący go na więzienie lub np, rodzic nie bijący uzyska rozwód i znajdzie samodzielne mieszkanie dla siebie i dzieci. W praktyce tego rodzaju rozwiązanie jest w naszym kraju mało możliwe, chociaż zdarzają się sytuacje, że szczęśliwym trafem sprawca przemocy nie jest zameldowany w mieszkaniu i po wymianie zamków można go tam po prostu przestać wpuszczać. Do tego rozwiązania potrzebna jest współpraca nie bijącego rodzica podobnie jak do zamiany mieszkania na dwa, czy czasowego przeniesienia się do schroniska czy domu pobytu dla ofiar przemocy. Możliwe jest też czasowe aresztowanie sprawcy przemocy, uzyskanie nadzoru kuratora nad rodziną, ograniczenie lub pozbawienie agresora praw rodzicielskich.

Pomoc dziecku, które jest ofiarą przemocy powinna **obejmować oddziaływaniami całą rodzinę, szczególnie zaś nie bijącego rodzica**, Wzmocnienie go pozwoli mu uwierzyć, że jest w stanie ochronić siebie i dzieci, w moim przekonaniu pozyskanie go i namówienie do systematycznej współpracy np. poprzez korzystanie z terapii to połowa sukcesu.

Dlatego w kontakcie z nim poważnym **błędem jest postawa obwiniająca, krytykująca czy nawet grożąca**, że jeżeli czegoś nie zrobi to np. zabierzemy mu dzieci. Zdarzyło mi się spotkać w praktyce pracownika który tym sposobem usiłował poradzić sobie ze sprawą.

Praca terapeutyczna z dorosłymi ofiarami przemocy polega najczęściej na realizacji następujących celów:

1. Uzyskanie trwałych zmian w sferze emocjonalnej

- dojście do równowagi psychicznej
- osłabienie patogenicznego poczucia wstydu, lęku, poczucia winy
- praca nad odczuwaniem emocji i adekwatnym ich wyrażaniem
- praca nad odbudową poczucia kontroli
- trening relaksacyjny i antystresowy

2. Praca nad samooceną

- odbudowanie adekwatnej samooceny
- likwidacja poczucia skalanania

3. Praca nad poczuciem tożsamości

- budowanie struktury ja
- określenie systemu wartości
- konkretyzacja celów życiowych

4. Poprawa funkcjonowania w relacjach z innymi ludźmi na poziomie emocji i zachowań

- ćwiczenie umiejętności nawiązywania bliskich kontaktów interpersonalnych
- rozwój umiejętności stawiania granic w relacjach z innymi
- ćwiczenie konstruktywnych zachowań w sytuacjach konfliktowych
- trening radzenia sobie ze złością
- pozbycie się syndromu wyuczonej bezradności

5. Zmiana sytuacji życiowej na bardziej korzystną dla nich i ich rodzin

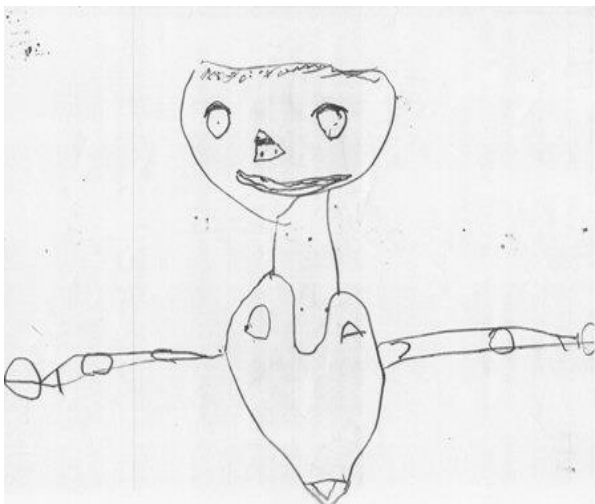
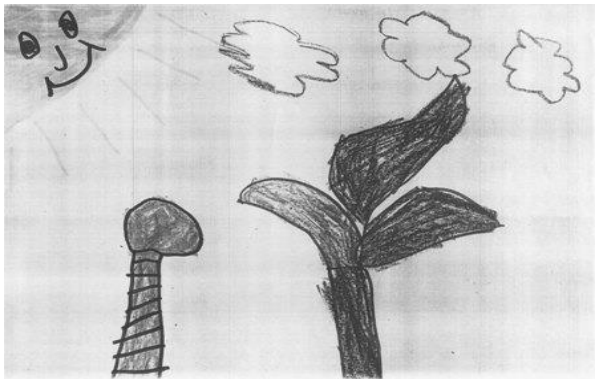
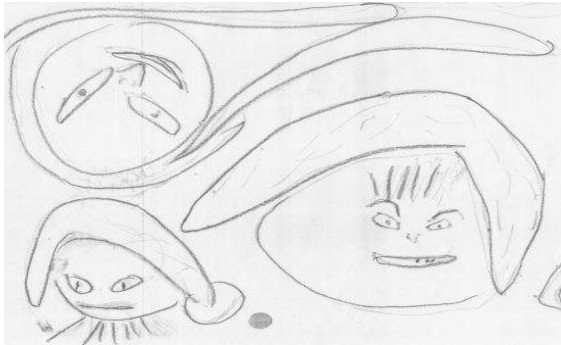
- usamodzielnienie finansowe i mieszkaniowe
- zdobycie lub rozwój kwalifikacji zawodowych
- rozwój umiejętności wychowawczych

Spotkania grupy terapeutycznej dla dorosłych ofiar przemocy w dzieciństwie odbywają w formie cotygodniowych spotkań przez 10 miesięcy w roku. Prowadzone są przez dwóch psychologów. W zajęciach bierze udział jednorazowo najwyżej 12 osób.

Istnieje bardzo wiele wytycznych do zajmowania się ofiarami przemocy nie jest zadaniem tego opracowania przytaczanie ich wszystkich. Najważniejszym jest moim zdaniem pamiętać, aby nie pozostawiać dziecka krzywdzonego samemu sobie, by w procesie pomagania mu współpracować z

przedstawicielami lokalnych instytucji i organizacji oraz mieć świadomość, że rozwiązanie problemu maltretowania wymaga czasu, wytrwałości i kompetencji a więc nie poprzestawać na jednorazowej interwencji.

To co bezinteresownie dajemy innym ludziom wraca do nas z wielokrotnością, a jedno wdzięczne nam dziecięce serce jest więcej warte niż wiele innych osiągnięć, przynajmniej moim zdaniem.

Przykładowe rysunki wykonane przez dzieci wykorzystywane seksualnie

Bibliografia

1. W.Badura-Madej, Wybrane zagadnienia interwencji kryzysowej BPS W-wa 1996
2. J.Lewis Herman, Przemoc-uraz psychiczny i powrót do równowagi GWP Gdańsk 1998
3. D. Glaser S.Frosh,Dziecko seksualnie wykorzystywane PZWL 1995
4. A.Lipowska –Teutsch,Rodzina a przemoc,PARPA1998
5. H.D.Sasal, Niebieskie karty,PARPA 1998

